

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету «Одеська
юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)*

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Прижбила Олександра Віталійовича
«Імпульсивна злочинність: кримінологічні проблеми вивчення та
запобігання», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дослідження. Однією з головних тенденцій розвитку суспільства є ускладнення відносин в усіх його сферах. Постійно виникають нові соціальні ролі, форми поведінки, зростає інтелектуальне та емоційне навантаження на людей. Частина з них погано адаптується до сучасного стилю життя, не витримує цього навантаження, що призводить до зростання у них страхів, стресів, настроїв постійного невдоволення, алкоголізації, поширення психічних розладів, неадекватних, зокрема агресивних вчинків. Ці тенденції не можуть не впливати на злочинність. Одним з результатів такого впливу є зростання незвичних форм протиправної поведінки, зокрема імпульсивних злочинів.

Цей феномен здавна привертав увагу вчених у галузі кримінології та кримінального права. Достатньо згадати роботу відомого російського правника та психолога С.В. Познишева, провідних сучасників вчених – Ю.М. Антоняна, А.Ф. Зелінського, А.В. Савченка тощо. Натомість до цього часу спеціальні кримінологічні дослідження імпульсивних злочинів в Україні не проводилися. Між тим, ця форма злочинної поведінки в останні десятиріччя стає все більш поширеною, і є підстави вважати, що ця тенденція

збережеться у майбутньому. Вивчення імпульсивної злочинності з метою вдосконалення заходів кримінально-правового та профілактичного впливу на неї відповідає світовій тенденції гуманізації політики протидії злочинності, подальшої диференціації кримінальної відповідальності відповідно до особливостей форм та видів злочинної поведінки.

Сказане дозволяє зробити висновок про актуальність, теоретичну та практичну значимість здійсненого автором кримінологічного дослідження імпульсивної злочинності та заходів запобігання їй.

Дисертація підготовлена у межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного університету «Одеська юридична академія» на 2016-2020 рр. «Теоретико-методологічні засади та прикладні проблеми протидії криміналізації суспільства: інтеграційний вимір» як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належний рівень обґрунтованості положень і висновків дисертації було забезпечено шляхом використання в ході дослідження наступних спеціально-наукових методів пізнання – логічного, системно-структурного, формально-логічного, узагальнення та моделювання, вивчення документів (с. 42–53).

Висновки та рекомендації дисертанта базуються також на детальному аналізі літературних джерел та нормативно-правових актів, які стосуються досліджуваної проблеми. Список опрацьованої дисертантом літератури включає 181 наукове та нормативно-правове джерело.

Слід відзначити проведений автором ретельний аналіз наукових положень, сформульованих у психологічних, кримінологічних та кримінально-правових працях, в яких розглядається відповідна проблематика. В дисертації викладені позиції вчених з різних питань, які

розглядаються в роботі, зроблено їх обґрунтоване групування на основі близькості точок зору. Заслуговує на високу оцінку рівень викладення дисертантом теоретичного матеріалу, його вміння критично оцінити позиції інших дослідників та аргументовано викласти власні погляди. Наведене дозволяє зробити висновок, що рецензоване дисертаційне дослідження здійснене на основі належної і сучасної теоретико-методологічної бази.

В основу дослідження покладена значна емпірична база, яку складають узагальнені результати вибіркового вивчення взятих з Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) 560 вироків відносно злочинів, що мають ознаки імпульсивних, за 2010-2015 рр. та звіти Генеральної прокуратури України про стан злочинності за 2016-2017 рр.

Вивчення рецензованого дослідження свідчить, що дисертант має високий рівень фахової підготовки та досвід аналітичної дослідницької роботи, володіє відмінним науковим стилем викладення матеріалу. Особливо необхідно відмітити широке використання в дисертації результатів емпіричного дослідження як в узагальненому вигляді, так і у вигляді аналізу конкретних прикладів судової практики. Роботу можна оцінити як зразок кримінологічного дослідження, побудованого на результатах аналізу емпіричного матеріалу.

Все сказане дозволяє констатувати, що рецензоване дослідження здійснено з використанням сучасних досягнень кримінологічної та кримінально-правової теорії. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, базуються на правильній методології, отримані в результаті використання комплексу спеціально-наукових методів та вивчення достатньої емпіричної бази, є в належній мірі обґрунтованими як в теоретико-методологічному, так і в емпіричному плані.

Структура дисертації відповідає меті, завданням та предмету дослідження, є чіткою і логічною. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Дисертація також містить 3 додатки, у яких наведений перелік публікацій

здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження; таблиці 1 та 2, які містять дані щодо видів психічних аномалій та видів злочинів з Особливої частини КК. Повний обсяг дисертації становить 193 сторінки, з яких основного тексту – 169 сторінок.

Така побудова роботи дозволила автору всебічно дослідити вказану проблему і розробити ряд важливих теоретичних положень, практичних рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вивчення роботи дозволяє стверджувати, що пошукачу в результаті проведеного дослідження вдалося досягти поставлених мети та задач, отримати ряд нових, важливих для науки результатів.

У розділі 1 «Теоретичні засади дослідження імпульсивних злочинів» зроблено детальний аналіз імпульсивної поведінки, розкрито її особливості порівняно з іншими видами людської поведінки, а також неусвідомленими психічними процесами. Аналіз базується на вивченні значного кола психологічних, кримінологічних та кримінально-правових наукових робіт. Висновки автора постійно ілюструються прикладами з судової практики. На цій основі автор формулює власне визначення імпульсивної поведінки як психологічної основи імпульсивних злочинів, що являє собою емоційно-експресивну систему поведінкових актів соціально-психологічного характеру, що загрожують нанесенням шкоди та спонукають особу до злочину під впливом криміногенної мотивації та ситуації.

Далі в роботі розглядається проблема розмежування імпульсивних та так званих вольових злочинів. В результаті їх порівняння дисертант визначає ряд важливих відмінних ознак імпульсивних злочинів порівняно з вольовими – відсутність ознак діяльності, реактивність тобто реакцію на вплив якого-небудь стимулу, неповноцінність суб'єкту волі, часта невідповідність

таких дій істинній волі цієї особи (с.31–42). З більшістю цих тверджень можна погодитись.

Автор визначає перелік суттєвих ознак імпульсивних злочинів, а саме: раптовість прийняття рішення; швидкоплинність ситуації вчинення злочину; невеликий проміжок часу між прийняттям рішення вчинити злочин і безпосереднім вчиненням; відсутність внутрішньої боротьби мотивів та зважування рішень; відсутність конкретно визначеної мети злочину, яка знаходиться за межами процесу мотивації і полягає в задоволенні імпульсу актуальної потреби. На нашу думку, цей перелік є цілком обґрунтованим має як теоретичне та і велике практичне значення для розслідування та судового розгляду злочинів цієї категорії (с. 51). В цьому розділі роботи також визначено коло видів злочинів, які не можуть бути вчинені під впливом імпульсу, а також вказується, що такі злочини можуть бути тільки умисними.

Завершуючи розгляд цього блоку питань дисертант аналізує існуючі підходи до класифікації імпульсивних злочинів, формулює та обґрунтовує власну позицію відносно цієї проблеми. Він приєднується до точки зору, що критерієм такої класифікації має виступати психічний стан особи злочинця, і на цій основі виділяє в якості видів імпульсивних злочинів діяння, вчинені особами з психічними аномаліями, у стані сп'яніння, під дією афективних станів та аномально-афективні діяння. Слушно підкреслюється, що дуже часто ці стани поєднуються при вчиненні злочинів (с. 58–59). Наводяться цікаві дані емпіричного дослідження судових вироків щодо розподілу імпульсивних злочинів за зазначеними видами. Дається змістовна характеристика імпульсивних злочинів кожного виду (с. 60–70).

Так, дисертант аргументує необхідність виділення серед імпульсивних злочинів афективних посягань та вперше формулює їх визначення як реактивних злочинних проявів на суб'єктивно значимі конфліктогенні ситуації та подразники, які зачіпають істотно важливі, суб'єктивно значущі для особистості потреби та інтереси (с. 67).

В процесі дослідження судових вироків автором було виявлено ряд випадків вчинення імпульсивних злочинів при поєднанні двох або навіть трьох психічних станів, які були слушно виділені в особливий вид таких злочинів і названі аномально-афективними (с. 68–70).

Важливим з точки зору кримінологічної характеристики та здійснення профілактичної діяльності є запропоноване в роботі виділення двох груп імпульсивних злочинів на основі сукупності криміногенних явищ та процесів, які є джерелом міжособистісних конфліктів. Це сімейно-побутові (основа – тривалий конфлікт між родичами, місце – житло) та ситуативно-обумовлені (основа – випадкові провокуючі зіткнення ситуативного характеру, місце – громадські місця) посягання (с.71).

На завершення в розгляді розглядаються проблеми кримінально-правового регулювання імпульсивних злочинів. Тут заслуговує на увагу пропозиція щодо включення вчинення злочину імпульсивно до ст. 66 КК в якості пом'якшуючої обставини (с.79). Пропозиція цікава, але вона, як нам здається, потребує додаткового вивчення та обґрунтування.

У розділі 2 роботи наведені результати кримінологічного вивчення відібраної дисертантом сукупності імпульсивних злочинів. Дана розгорнута характеристика осіб, які вчинили окремі види імпульсивних злочинів за рядом соціально-демографічних, кримінально-правових та психолого-психіатричних ознак. При цьому встановлено ряд важливих для теорії та практики закономірностей, а саме: переважання чоловіків серед осіб, які вчинили всі види імпульсивних злочинів крім діянь, вчинених у афективному стані, зазвичай у сімейно-побутовій сфері; низький рівень освіти більшості імпульсивних злочинців; відсутність роботи у майже $\frac{3}{4}$, а сім'ї – у 70% злочинців цієї категорії; переважання осіб, які вчинили злочини вперше, невисокий рівень рецидиву; вчинення більшості посягань цієї категорії у сімейно-побутовій сфері та особами у стані сп'яніння; швидкоплинність таких діянь та відсутність попередньої підготовки до їх вчинення (с. 84–95).

При визначенні методики вивчення судових вироків відносно осіб, які вчинили імпульсивні злочини, дисертант методично вірно запланував і здійснив збір відомостей щодо проведених в рамках цих кримінальних проваджень психологічних експертиз. На основі узагальнення цих відомостей було розроблено психологічний портрет осіб, що вчиняють імпульсивні злочини, який включає наступні риси: здатність до здійснення вчинків за першим спонуканням; зниження рівня критичних та прогностичних здібностей, морально-етичних якостей; порушення гальмування психічних процесів; схильність до акумуляції афективних переживань; невисокий рівень інтелекту; легкий перехід до ситуаційно обумовленого стану емоційної напруги тощо (с. 95–99). Ці дані мають суттєве значення для розроблення кримінологічної характеристики імпульсивних злочинців.

Суттєвим елементом кримінологічної характеристики імпульсивної злочинності є комплекс її детермінант. За результатами проведеного дослідження автор вперше визначає ряд матеріальних, духовних, соціально-демографічних, психолого-психіатричних факторів, що обумовлюють особистісну емоційну напруженість та вчинення імпульсивних злочинів. В роботі обґрунтовується віднесення до числа зазначених факторів таких явищ, як недостатній рівень освіти, несформованість правосвідомості; поширення конфліктних та стресових ситуацій, які провокують імпульсивне реагування осіб; віктимна поведінка жертв посягань цієї категорії; незайнятість суспільною працею значної кількості населення; непомірне вживання психоактивних речовин, перш за все алкоголю; невротизація та психопатизація частини суспільства; негативний вплив мікросередовища; недоліки профілактичної діяльності правоохоронних органів, зокрема поліції (с. 110–115). Розкривається зміст кожного з цих факторів та характер його впливу на імпульсивну злочинність. Таким чином, дисертантом визначено чіткий перелік об'єктів профілактики вчинення імпульсивних злочинів.

Окрему увагу приділено механізму імпульсивного злочину, в якому автор виділяє три етапи (докримінальний, кримінальний та посткримінальний) та детально розглядаються особливості кожного з зазначених етапів (с. 120–124).

На завершення в розділі розкриваються поведінково-психологічні та віктимологічні елементи імпульсивного злочину. Щодо останніх проаналізовано вплив на імпульсивний злочин манери поведінки потерпілого (нейтральна або провокуюча), його психологічних особливостей, взаємовідносини між злочинцем та жертвою (наявність актуальних або триваючих конфліктів) (с.127–128).

У третьому розділі дисертації розглянуті проблеми профілактики імпульсивної злочинності на різних рівнях та стосовно різних видів імпульсивних злочинців.

Розглядаючи заходи ситуативної профілактики кризових ситуацій на рівні мікросередовища, пошукач обґрунтовує необхідність реалізації поліцейського піклування як ключового заходу профілактики ситуативних імпульсивних злочинів, які вчиняються в побуті (с. 137–139). На основі цього аналізу запропоновано внести розроблені автором зміни до ст.41 Закону України «Про національну поліцію» щодо розширення окремих повноважень дільничних офіцерів поліції.

Розкривається роль таких напрямів профілактики імпульсивних злочинів, як інформаційно-виховна пропаганда населення; залучення громадськості до профілактики імпульсивних злочинів; зменшення ситуативних детермінант злочинної поведінки шляхом усунення в громадських місцях умов, що їй сприяють (с. 140–144).

Індивідуальний напрям профілактичної діяльності дисертант обґрунтовано розглядає як комплекс заходів соціально-психіатричного впливу на особу, схильну до імпульсивної поведінки. Розглядаючи профілактичні заходи, що мають здійснюватися в рамках даного напрямку дисертант пропонує внести зміни до ст.11 Закону України «Про психіатричну

допомогу», розширивши в ній коло підстав проведення психіатричного огляду особи без її усвідомленої згоди або без згоди її законного представника у випадках наявності в неї психічної аномалії непсихотичного рівня, внаслідок чого вона вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих (с. 149–150). Також пропонується передбачити в цьому Законі право дільничних офіцерів поліції звертатися з відповідною заявою до лікаря-психіатра.

Дисертант обґрунтовує необхідність здійснення віктимологічної профілактики щодо потенційних жертв імпульсивних злочинів, розкриває сутність та порядок реалізації загальних та спеціальних заходів такого характеру (с. 153–157).

Серед загальних заходів віктимологічної профілактики звертається увага на важливість контролю за поведінкою людей у громадських місцях, оперативного втручання у віктимонебезпечені ситуації, роз'яснення громадянам, особливо молоді, навичок оптимальної поведінки у криміногенних ситуаціях з неадекватними особами, зокрема особами, які перебувають у стані сп'яніння (с. 160–161).

Наукове та практичне значення роботи. Отримані в ході дослідження результати і пропозиції можуть бути використані: у науково-дослідницькій сфері – для подальшої наукової розробки концепції імпульсивних злочинів та механізмів їх профілактики; у правотворчості – для подальшого вдосконалення редакції норм кримінального законодавства; у правозастосуванні – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики імпульсивних злочинних проявів; у навчальному процесі – при викладанні курсів «Кримінологія», «Кримінальна психологія», «Віктимологічна профілактика злочинів» а також при підготовці та написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, практикумів із зазначених дисциплін (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія»).

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження в опублікованих працях дисертанта та їх апробація. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені у дванадцяти публікаціях, п'ять з яких – наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні.

Результати роботи пройшли апробацію на шести науково-практичних конференціях та семінарах.

Оцінка ідентичності змісту автореферату та основних положень дисертації. Автореферат повністю відповідає змісту дисертації та відображає основні положення та результати дослідження. Дисертація та автореферат відповідають встановленим вимогам щодо їх оформлення. Автореферат підготовлено згідно з вимогами, які передбачені Порядком присудження наукових ступенів.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід вказати на його окремі **недостатньо аргументовані положення, спірні оцінки і пропозиції**, які мають бути обговорені під час публічного захисту та враховані автором у його подальшій науковій роботі.

1. За результатами дослідження дисертантом розроблено ряд концептуальних теоретичних положень щодо сутності та кримінологічних ознак імпульсивної злочинності. Але серед них є й спірні позиції. До таких зокрема належить виділення двох видів імпульсивних злочинів – імпульсивних вчинків та імпульсивних актів (с. 7, 43, 50–51, 164).

Автор у тексті роботи наводить стислі визначення цих видів імпульсивних злочинів, але не аналізує детально притаманні їм ознаки. На с. 43–44 зазначається, що імпульсивні вчинки «здійснюються особою, отримуючи із зовнішнього середовища стимулюючий імпульс (економічний, політичний, правовий, соціокультурний і т. д.), і пропускаючи його через свою психіку». Але це за твердженням автора є загальною ознакою імпульсивних злочинів. Далі зазначається, що у формі імпульсивних вчинків

може вчинятися значна кількість насильницьких і корисливих злочинів. Розкриваючи сутність імпульсивного злочинного акту, дисертант зазначає, що це «одинична дія». Між тим імпульсивний злочинний вчинок також є одиничною дією. В роботі спеціально підкреслюється, що імпульсивний злочин не є актом діяльності. Далі зазначається, що головною ознакою таких імпульсивних злочинних актів є «швидкоплинність кримінального етапу злочину, який характеризується згорнутим процесом мотивації, прийняття та виконання рішення, та який вимірюється, як правило, в секундах». Натомість в дисертації у теоретичних положеннях та в ході розгляду прикладів з практики підкреслюється, що ця ознака знову таки притаманна всім імпульсивним злочинам. Вказується також, що «у вигляді імпульсивних злочинних актів можуть вчинятися, зокрема: вбивство, у тому числі – в стані сильного душевного хвилювання (ст. 115, 116 КК), нанесення різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, у тому числі – в стані сильного душевного хвилювання (ст. 121, 122, 123, 124, 125 КК), вбивство та нанесення тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 118, 124 КК) тощо». Тобто йдеться про ряд насильницьких злочинів, але такі злочини, як вказано вище можуть вчинятися і у формі імпульсивного злочинного вчинку.

Нарешті невдалим, на нашу думку, є саме позначення цих двох видів імпульсивних злочинів через синонімічні терміни «вчинок» та «акт».

З огляду на сказане ми вважаємо виділення цих двох видів імпульсивних злочинів необґрунтованим і недоцільним. Тим більше, що в дисертації постійно використовується удосконалена автором класифікація імпульсивних злочинів за психічним станом особи злочинця, яка і теоретично обґрунтована і повністю підтверджується емпіричними даними.

2. Розробляючи теоретичні положення щодо імпульсивних злочинів, автор надмірно захопився розмежуванням їх та так званих вольових злочинів, протиставляючи їх одне одному. У підрозділі 1.2. він обґрунтовано виділяє ряд ознак імпульсивних злочинів, які відрізняють їх від інших умисних

злочинів. Але при цьому доходить висновку, що вони не є вольовими, оскільки характеризуються так званім «пороком волі» особистості, коли спонукання, створене ситуацією та детерміноване особливими психічними станами, без боротьби мотивів одразу переходить в дію. Така поведінка здебільшого не відповідає істинній волі особи...» (с. 38). Далі дисертант стверджує, що імпульсивні злочини взагалі не мають відношення ні до умислу, ні до необережності (с.55). Правда у підрозділі 1.5. «Кримінально-правові питання імпульсивних злочинів» він дещо пом'якшує свою позицію і вже відносить злочинну імпульсивність, як співвідношення окремого виду свідомості і волі під час вчинення злочину, до категорії умислу.

Наведений у роботі теоретичний аналіз, приклади судової практики, на нашу думку, не дають підстав для такого різких розмежування, тим більш протиставлення вольових та імпульсивних посягань. Сам автор на с. 40 визнає збереження особою у станах вчинення імпульсивних злочинів «свідомо-вольового контролю» за своїми діями. На нашу думку, якої дотримувався зокрема і професор А.Ф Зелінський, імпульсивні злочини це також вольові дії, які вчиняються умисно (іноді й необережно), але мають специфічні ознаки – мінімальний рівень усвідомлення перебігу фактичних обставин діяння, згорнутий механізм злочинної поведінки, процес мотивація без внутрішньої боротьби мотивів та зважування рішень; відсутність конкретно визначеної мети злочину.

3. Спірною є висловлена в роботі позиція щодо неможливості вчинення імпульсивного злочину з необережною формою вини (с.46). Аргументи на користь такого твердження здаються нам непереконливими. Так вважають і судді які, як вказується в роботі, іноді у вирокх визнають імпульсивні злочини як вчинені з необережності.

4. На с. 51–52 дисертант описує проведене їм дослідження вибіркового масиву судових рішень, які стосується досліджуваної проблеми, розкриває процедуру та критерії відбору судових рішень, перелік ознак злочину, щодо яких збиралася інформація. Натомість до переліку складів злочину, судові

вироки щодо яких вивчалися не був включений такий склад злочину як хуліганство. Ми вважаємо, що таке рішення не виправдано звузило емпіричну базу роботи, оскільки саме хуліганські прояви часто мають характер імпульсивних злочинів.

5. Як вже зазначалося, дослідження ґрунтується на цікавій і значній емпіричній базі. Натомість її характеристика, наведена в роботі є не зовсім точною, деякі важливі параметри в ній не зазначені (с.6, 52). Зокрема в ній вказано, що емпіричну основу дослідження склала вибірка сукупність 560 вироків відносно злочинів, які мають ознаки імпульсивних. Далі зазначається що автором було опрацьовано 11 000 вироків з ЄДРСР за 2010-2015 роки. З цього положення стає зрозумілим, що до вибірки увійшли судові вирoki, винесені у вказаний період. Цифра 11000 не є чисельним параметром генеральної сукупності і для характеристики вибірки значення немає. Вона лише характеризує обсяг виконаної автором роботи по формуванню вибірки. Генеральною сукупністю в цьому випадку є загальна кількість судових вироків, винесених протягом 2010–2015 рр. за вчинення включених до опитувальника видів злочинів, які містяться в ЄДРСР, але цей показник у дисертації не вказано. Не зазначається також територіальний розподіл вибіркової сукупності судових вироків. За таких умов твердження автора щодо репрезентативності вибірки є недоведеним.

Включення до емпіричної бази дослідження звітів Генеральної прокуратури України про стан злочинності за 2016-2017 роки викликає питання. По-перше, звітів з такою назвою у Генеральній прокуратурі України не існує. Очевидно мова йде про єдині звіти про кримінальні правопорушення, що й треба було зазначити. По-друге, включення їх до емпіричної бази є незрозумілим, оскільки в дисертації нам не вдалося знайти розгорнутих посилань на дані із зазначених звітів.

6. Серед методів, які використовувалися в процесі дослідження, дисертант вказує формалізований контент-аналіз, за допомогою якого було проаналізовано вибірковий масив судових вироків, відібраних з ЄДРСР. Між

тим контент-аналіз полягає у кількісно-якісному аналізі певних одиниць тексту (слів, словосполучень, виразів), встановлення частоти їх вживання, взаємозв'язків між ними тощо. З тексту роботи видно, що такий аналіз не здійснювався. Тобто при дослідженні судових рішень використовувався метод аналізу документів, що й слід було зазначити.

Принагідно зауважимо, що у додатках, на жаль, не наведено опитувальник, який використовувався автором під час вивчення судових вироків по кримінальних провадженнях щодо імпульсивних злочинів. Його оприлюднення дозволило б більш повно оцінити результати проведеного в ході роботи масштабного емпіричного дослідження.

7. Дисертант в ряді місць роботи, характеризуючи імпульсивну злочинну поведінку, вживає термін «експресивна» (с. 6, 43, 58, 119, 120 тощо). У психології під експресивною поведінкою розуміють поведінку виразну, яскраву, емоційну, що проявляється у гучних розмовах, жестикуляції, демонстративних вчинках особи. З огляду на сказане вживання терміну «експресивна» в такому контексті здається нам невдалим.

Висловлені зауваження не носять принципового характеру і не погіршують основного змісту та загальної позитивної оцінки роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань». Рецензована робота є самостійною та завершеною науковою працею. Основні положення дисертації відображені в публікаціях та авторефераті. Повнота викладення дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях відповідає вимогам, встановленим ДАК МОН України.

Дисертаційне дослідження Прижбило О.В. «Імпульсивна злочинність: кримінологічні проблеми вивчення та запобігання» виконане на належному рівні, повністю відповідає встановленим вимогам до кандидатських дисертацій, які передбачені пунктами 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, основним вимогам до дисертацій та авторефератів

дисертацій й іншим керівним документам Міністерства освіти і науки України.

Зміст дисертації, автореферату й опублікованих праць дає підстави зробити висновок про те, що Прижбило Олександр Віталійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Завідувач науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного
інституту МВС України
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

 О.Г. Кулик

«26» 10 2018 р.

Підпис О.Г. Кулика засвідчую.

**Директор Державного науково-дослідного
інституту МВС України
доктор юридичних наук, професор**

 В.О. Криволапчук

«26» 10 2018 р.